

Wyrok z dnia 26 stycznia 1999 r.

I PKN 534/97

Określenie stopnia świadomości pracownika w chwili składania przez niego oświadczenia woli o rozwiązaniu umowy o pracę za porozumieniem stron (art. 82 KC w związku z art. 300 KP) może nastąpić na podstawie innych dowodów niż opinia biegłych (art. 278 § 1 KPC). Takim innym, stosownym dowodem mogą być akta sądowe zawierające orzeczenia oraz opinie lekarskie dotyczące stanu zdrowia psychicznego i fizycznego pracownika wydane w postępowaniu rentowym.

Przewodniczący: SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Zbigniew Myszka, Barbara Wagner (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu sprawy w dniu 26 stycznia 1999 r. sprawy z powództwa Mieczysława K. przeciwko Spółdzielni Inwalidów „W.” w D. o ustalenie istnienia stosunku pracy, na skutek kasacji powoda od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1997 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Bielsku Podlaskim wyrokiem z dnia 30 grudnia 1990 r., sygn. akt IVP 132/96, oddalił powództwo Mieczysława K. o uznanie umowy o pracę zawartej w dniu 6 listopada 1989 r. za umowę bezterminową. Sąd ustalił, że powód był zatrudniony w Spółdzielni Inwalidów „W.” w D. od 6 listopada 1989 r. do 30 czerwca 1990 r. na czas określony, a od 1 lipca 1990 r. na stanowisku tapicera na podstawie umowy o pracę na czas nie określony. W dniu 31 października 1994 r. Mieczysław K. złożył wniosek o rozwiązanie umowy o pracę na mocy porozumienia stron w związku z przejściem na rentę. Wniosek zbiegał się w czasie z zaliczeniem powoda do III grupy inwalidzkiej (orzeczenie Obwodowej Komisji do Spraw Inwa-

lidztwa i Zatrudnienia z dnia 19 września 1994 r.) i przyznaniem renty z tego tytułu. W dniu 1 listopada 1994 r. powód wniósł o zatrudnienie go w Spółdzielni w wymiarze 3/4 czasu pracy obowiązującego na zajmowanym stanowisku tapicera. Od 1 listopada 1994 r. był zatrudniany na podstawie terminowych umów o pracę odnawianych na kolejne okresy: do 31 grudnia 1994 r., od 1 stycznia do 31 marca, od 1 kwietnia do 31 maja, od 1 do 30 czerwca, od 1 lipca do 31 lipca, 1 sierpnia do 31 sierpnia, od 1 do 30 września, od 1 do 31 października, od 1 do 30 listopada i od 1 do 31 grudnia 1995 r., od 1 do 31 stycznia, od 1 do 29 lutego, od 1 do 31 marca, od 1 do 30 kwietnia, od 1 do 31 maja, od 1 do 30 czerwca, od 1 do 14 lipca 1996 r. Po 2 czerwca 1996 r. strony zawarły tylko dwie bezpośrednio po sobie następujące umowy na czas określony. Umowa o pracę z dnia 1 lipca 1996 r. została rozwiązana przez upływ czasu. Powód miał zdolność rozpoznawania swoich czynów. Ukończył szkołę podstawową w S. W 1994 r. został zaliczony do III grupy inwalidów z ogólnego stanu zdrowia, z przeciwwskazaniem do ciężkiej pracy fizycznej w zapyleniu i wilgoci. Upośledzenie umysłowe zostało u niego stwierdzone w lutym 1996 r. W ocenie Sądu powyższe nie daje podstaw do przyjęcia, że w październiku 1994 r. Mieczysław K. nie rozpoznawał znaczenia swojego postępowania. W lutym 1991 r. zdał egzamin na prawo jazdy kategorii B i T. Regres osobowości nastąpił u niego w 1996 r. Nie był i nie jest ubezwłasnowolniony. Żądanie ekwiwalentu za urlop jest bezzasadne, gdyż powód do końca marca 1996 r. wykorzystał 23 dni urlopu w naturze.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku, uznając dokonane po wyjaśnieniu wszystkich istotnych okoliczności spornych ustalenia stanowiące podstawę faktyczną rozstrzygnięcia zawartego w powyższym wyroku za zgodne z materiałem dowodowym zebrany w sprawie i dzieląc ich kwalifikację oraz ocenę prawną, wyrokiem z dnia 29 kwietnia 1997 r. [...] oddalił apelację Mieczysława K.

Powód zaskarżył ten wyrok kasacją. Wskazując jako jej podstawy naruszenie prawa materialnego, a to art. 58 § 2 KC i art. 82 KC przez ich niezastosowanie, oraz przepisów postępowania, a to art. art. 232, 278 § 1, 382 i 477¹ § 1 i 2 KPC, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji oraz przekazanie sprawy temu ostatniemu Sądowi do ponownego rozpoznania. Skarżący nie zakwestionował zasadności niezastosowania w sprawie art. 25¹ KP uznając motywy stanowiska zajętego przez Sądy za „przekonujące”. Błędne jest natomiast, jego zdaniem, ustalenie, że wypowiadając umowę o pracę oraz przyjmując

rozwiązanie stosunku pracy na mocy porozumienia stron powód nie znajdował się w stanie wyłączającym świadome lub swobodne powzięcie decyzji. Sądy nie przeprowadziły dowodu z opinii psychiatrycznej chociaż przyjęły za udowodnioną okoliczność, że powód jest dotknięty umiarkowanym niedorozwojem umysłowym. Opinia biegłych wydana w sprawie rentowej oznaczająca początek inwalidztwa II grupy nie może być mechanicznie przenoszona na grunt postępowania w sprawie o przywrócenie do pracy. Powód był upośledzony umysłowo od urodzenia, a nie od 1996 r. - stwierdzenia inwalidztwa z tej przyczyny. Sąd pominął także twierdzenia powoda co do działania pod przymusem, podpisywania dokumentów in blanco, podrobienia podpisów na niektórych dokumentach. Zarząd Spółdzielni wykorzystywał reakcje lękowe Mieczysława K. i jego niezdolność do samodzielnej egzystencji. Oświadczenia woli składane przez powoda były przeto nieważne w rozumieniu art. 82 KC. Były także sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, bo „powód działał w stanie zastraszenia, zakompleksienia i niemożności samodzielnego oceniania, jakie znaczenie mają podejmowane przez niego działania w zakresie rozwiązywania stosunku pracy, normowanego umową na czas nie określony”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja zmierza do podważenia prawidłowości ustalenia stanowiącego faktyczną podstawę rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym wyroku oraz w poprzedzającym go wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Bielsku Podlaskim z dnia 30 grudnia 1996 r. w przedmiocie skuteczności prawnej oświadczenia woli złożonego przez Mieczysława K. w dniu 31 października 1994 r., zawierającego ofertę rozwiązania umowy o pracę w związku z zaliczeniem go do III grupy inwalidów i przejściem na rentę z tego tytułu. Skarżący wywodził, że składając to oświadczenie działał w stanie wyłączającym świadome i swobodne powzięcie decyzji. Twierdził, że materiał dowodowy zebrany w sprawie nie wystarczał do czynienia ostatecznych ustaleń w tej kwestii. O tym czy powód, u którego stwierdzono w roku 1996 niedorozwój umysłowy, miał świadomość skutków składanego oświadczenia woli, można było orzec prawidłowo jedynie po przeprowadzeniu dowodu z opinii biegłych psychiatrów. Zaniedbawszy dopuszczenia takiego dowodu Sąd drugiej instancji naruszył wymienione w petitum skargi przepisy proceduralne.

Art. 232 KPC nakłada na strony obowiązek wskazywania dowodów dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne, przyznając sądowi możliwość dopuszczenia dowodu z urzędu. Nie sposób z tego przepisu wywieść bezpośredniego obowiązku sądu. Skoro sąd nie miał obowiązku dopuszczenia z urzędu dowodu to nie mógł uchybić temu przepisowi nie korzystając z przyznanej mu kompetencji. O potrzebie dopuszczenia dowodu, niezależnie od tego czy został on wskazany przez strony czy nie, decyduje sąd w ramach ogólnej zasady, wyrażonej w art. 217 § 2 KPC, że granice prowadzenia postępowania dowodowego wyznacza dostateczne wyjaśnienie okoliczności spornych. Sąd zaś okoliczności sporne uznał za dostatecznie wyjaśnione.

Niedopuszczenie z urzędu dowodu z opinii biegłych psychiatrów na okoliczność stanu zdrowia psychicznego powoda w 1994 r. nie uchybia art. 278 § 1 KPC. I ten przepis stwarza sądowi możliwość zasięgnięcia opinii biegłych w przypadkach wymagających specjalnych wiadomości. Sąd w rozpoznawanej sprawie uznał, że opinia taka jest zbędna. Dysponował bowiem orzeczeniami lekarskimi o stanie zdrowia powoda, także psychicznego, wydanymi w postępowaniu rentowym.

Z faktu, że zgodnie z art. 382 KPC, sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym, nie wynika obowiązek prowadzenia przez ten sąd uzupełniającego postępowania dowodowego.

Kasacja Mieczysława K. jest w istocie polemiką z ustaleniami Sądu wynikającą z odmiennej oceny dowodów. W ocenie Sądu skoro powód nie był ubezwłasnowolniony i miał zdolność do czynności prawnych prawa pracy, ukończył szkołę podstawową, uzyskał w 1991 r. prawo jazdy kat. B i T, w roku 1994 r. został uznany za inwalidę III grupy z ogólnego stanu zdrowia z przeciwwskazaniem do ciężkiej pracy fizycznej w wilgoci i zapyleniu, w 1996 r. zaś zaliczony do II grupy inwalidów z rozpoznaniem umiarkowanego niedorozwoju umysłowego, to wniosek o rozwiązanie umowy o pracę, uzasadniony prawdziwą i realną przyczyną (przejście na rentę), złożył świadomie. Po dokonaniu porównawczej analizy podpisów powoda na dokumentach pochodzących z różnego czasu i przesłuchaniu świadków Sąd ustalił, że powód działał także swobodnie. Według skarżącego, powyższe ustalenia musiałyby być odmienne gdyby Sąd dopuścił dowód z opinii biegłych. Otóż opinia biegłych stanowi tylko jeden z dowodów i podlega takiej samej ocenie jak wszystkie inne.

Gdyby podzielić stanowisko skarżącego, że niedorozwój umysłowy datuje się od urodzenia z takimi samymi konsekwencjami dla jego osobowości, to należałoby w aspekcie świadomości co do podejmowania decyzji ocenić nie tylko umowę rozwiązującą stosunek pracy, ale wszystkie poprzedzające ją czynności, w tym także zawarcie umów o pracę - wcześniejszych i późniejszych.

Skoro Sąd prawidłowo ustalił, że Mieczysław K. był świadomy znaczenia składanego oświadczenia woli i złożył je bez przymusu, brak było podstaw do zastosowania art. 82 KC. Trudno też podzielić pogląd jakoby zgoda pracodawcy na rozwiązanie umowy o pracę na mocy porozumienia stron z pracownikiem chcącym przejść na przyznaną rentę pozostawała w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. To raczej odmowa wyrażenia zgody i konieczność wypowiedzenia umowy o pracę mogłaby budzić wątpliwości w aspekcie zgodności z nimi. Wywód o naruszających zasady współżycia społecznego działaniach prawnych powoda jest na tyle sofistyczny, że nie sposób się do niego odnieść.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy, stosownie do art. 393¹² KPC, orzekł jak w sentencji.

=====